

พินเมืองน่าน
ฉบับวัดพระเกิด

สรวดี อ่องสกุล

พื้นเมืองน่าน

ฉบับวัดพระเกิด

ชื่อหนังสือ พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด
ผู้เขียน ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สรสวัสดิ์ อ่องสกุล
พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๒๕๓๙ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม
 ผู้จัดพิมพ์ สำนักพิมพ์อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน)
พิมพ์ครั้งที่ ๒ กันยายน ๒๕๖๑ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
 ผู้จัดพิมพ์ ศูนย์ล้านนาศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เอกสารวิชาการล้านนาศึกษาลำดับที่ ๑๘

กองบรรณาธิการ/คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์
ศาสตราจารย์ สุวิทย์ อิศราสวัสดิ์
รองศาสตราจารย์ ดร.อนาโณ โรเจอร์ เป็ลติเยร์
รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เชาวลิต สัยเจริญ

พิมพ์ที่ วนิดาการพิมพ์ โทรศัพท์ ๐๕๓-๑๑๐๕๐๓-๔

ราคา ๑๕๐ บาท

© พ.ศ.๒๕๖๑ สรสวัสดิ์ อ่องสกุล

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

สรสวัสดิ์ อ่องสกุล.

พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด.-- เชียงใหม่ : ศูนย์ล้านนาศึกษา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2561.

186 หน้า.

1. น่าน--ประวัติศาสตร์. I. ชื่อเรื่อง.

959.356

ISBN 978-616-398-335-0

ภาพปกหน้า “พระเจ้าคำคิงทรงเครื่อง” พระพุทธรูปไม้แกะสลัก ประทับยืน เก็บรักษาไว้
ณ พิพิธภัณฑ์วัดพระเกิด อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นงานพุทธศิลป์
แบบเมืองน่านชั้นเยี่ยมองค์หนึ่ง

ภาพปกหลัง พระธาตุแช่แห้ง พระธาตุคู่บ้านคู่เมืองของชาวน่าน อำเภอภูเพียง
จังหวัดน่าน

ออกแบบปก รองศาสตราจารย์ ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล

บทคัดย่อ

คัมภีร์ใบลาน เรื่อง “พื้นเมืองน่าน” (ตำนานเมืองน่าน) เป็นเอกสารที่บันทึกเป็นภาษาล้านนา ประกอบด้วยใบลาน ๑๘๒ หน้า เป็นสมบัติของวัดพระเกิด ซึ่งเป็นวัดในหมู่บ้านตำบลเวียงเหนือ ในเมืองน่าน การชำระพื้นเมืองน่านครั้งนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาตำนานโบราณจำนวนมากที่คาดว่าเป็นผลจากการรวบรวมใบลานเก่าและเสียหาย ด้วยความพยายามที่จะรักษาใจความของตำนานเหล่านั้น แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ต้นฉบับไม่เหลืออยู่แล้ว ดังนั้น พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิดนี้ จึงถือได้ว่าเป็นเอกสารค่อนข้างเก่าแก่ และควรค่าแก่การพินิจพิจารณาในแวดวงนักวิชาการ ซึ่งไม่อาจพบเห็นเอกสารในลักษณะนี้ได้บ่อยครั้งนัก

ความสำคัญของการชำระพื้นเมืองน่าน มี ๒ ประการ ดังนี้

ประการแรก พื้นเมืองน่าน ได้ให้ข้อมูลใหม่ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนา โดยเฉพาะประวัติศาสตร์เมืองน่านที่มีงานเกี่ยวข้องจำนวนน้อย ข้อมูลใหม่เหล่านี้ นำไปสู่การวิพากษ์ครั้งใหม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนาและประวัติศาสตร์น่าน นอกจากนี้ ข้อมูลที่ปรากฏในชุดหลักฐานนี้ ได้รับการพิสูจน์จากหลักฐานในราชวงศ์หยวนและหมิง ว่ามีข้อมูลที่ตรงกันและเชื่อถือได้

ประการที่สอง พื้นเมืองน่าน ที่ยังหลงเหลืออยู่นี้ เป็นหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุด ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์น่าน ที่หาได้ในปัจจุบัน เป็นเอกสารที่บันทึกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔ หรือ ๗๙ ปีก่อนเขียนตำนานพระธาตุแช่แห้ง มีเหตุผลมากมายที่เชื่อถือได้ว่าตำนานพื้นเมืองน่าน เป็นแหล่งข้อมูลชั้นต้นของการเขียนประวัติศาสตร์ของผู้ปกครองน่านใน พ.ศ. ๒๔๓๗ (พงศาวดารเมืองน่าน ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๐ โดยพระเจ้าสุริยวงศ์ผริตเดช) ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญที่ได้รับการอ้างอิงอยู่เสมอในการศึกษาประวัติศาสตร์น่าน แต่อย่างไรก็ตาม มีข้อมูลจำนวนมากที่ปรากฏในพื้นที่เมืองน่าน แต่ไม่ได้รับการนำไปใช้ในพงศาวดารเมืองน่าน

เนื้อหาของตำนานพื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ส่วน

๑. มีเนื้อหาว่าด้วยตำนานพระธาตุแช่แห้ง เขียนตามจารีตคัมภีร์ทางศาสนาของลังกา เริ่มแรกเป็นการบรรยายการเสด็จมาของพระพุทธเจ้าในพื้นที่มีพุทธทำนายว่า ในอนาคต น่านจะเกิดขึ้น และกษัตริย์จะฟื้นฟูพระพุทธรูปพุทธศาสนาอีกครั้ง ในส่วนที่สองนั้น เป็นการผานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้าด้วยกันกับประวัติศาสตร์ของพระธาตุ โดยย้อนขึ้นไปถึง พ.ศ. ๒๓๖๔

๒. ส่วนที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นน่าน เริ่มจากลำดับกษัตริย์ในตำนานของน่าน จนถึงยุคที่น่านถูกปกครองโดยอาณาจักรล้านนา ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราช

๓. ส่วนที่ว่าด้วยเบ็ดเตล็ดในประวัติศาสตร์ล้านนา ข้อมูลใหม่ส่วนมากอยู่ในส่วนนี้

ในการปริวรรตจากภาษาต้นฉบับเป็นภาษาไทยปัจจุบันนั้น ผู้ปริวรรตได้จัดรูปแบบของเนื้อหาให้อยู่ในหมวดหมู่ ๓ ส่วนข้างต้น เพื่อความสะดวกในการอ่าน

นอกจากนี้ ผู้ปริวรรตพบข้อผิดพลาดจากการชำระเอกสาร ในกรณีดังกล่าว ผู้ปริวรรตเพิ่มคำอธิบาย หรือใช้ข้อมูลจากเอกสารอื่น เพิ่มเติมในส่วนของเชิงอรรถ เพื่อให้ผู้อ่านพิจารณาต่อไป

SYNOPSIS

The palm-leaf document entitled “Phun Muang Nan” (“The Nan Chronicle”) was inscribed with the Northern script. It comprises 182 pages of palm-leaves in one volume. The document belongs to Wat Phra Koed, a wat in the hamlet of Wieng Nua in the Town District of Nan. This recension of the Nan Chronicle contains several old legends which were probably collected from old and damaged palm-leaf documents in an attempt to preserve old texts. Regrettably, original texts are not in existence now. Therefore, Phun Muang Nan of Wat Phra Koed Recension can be considered quite old and it is not very often that such a valuable document is available for the scrutiny of scholars.

The significance of this recension is of two aspects.

Firstly, it gives a number of new information on the Lanna history, especially the history of Nan. Very few studies have been done on the Nan history. The new information would contribute to a fruitful rein – vestigation of the Nan and Lanna history. Moreover, the reliability of these informations is attested by the Yuan and Ming Chronicles which confirms several points in this document.

Secondly, the existant Phun Muang Nan is the oldest document of all related documents on Nan available now. It was inscribed in the year 1821 A.D., or 79 years before the Legend of

the Chae Haeng Relic was inscribed. There are reasons to believe that the Phun Muang Nan is the main source of information for the writing of the History of the Nan Rulers* written in 1894 A.D. which is generally used as the most important document for the study of Nan history. However a large number of informations in this document is not included in the History of the Nan Rulers.

The contents of Phun Muang Nan of the Wat Phra Koed Recension are divided into three sections.

1. Legend of the Chae Haeng Relic, written in the tradition of Singhalese religious texts. It begins, in the first part, with the narration of the Buddha's visit to the location with his prophesy that Nan was to come to existence in the future and a king would renovate the relic. The second part intertwines local history with the history of the relic. The second part intertwines local history with the history of the relic up to 1821 A.D.

2. The local history of Nan forms the second section which begins with the conception of legendary kings and continues to the period when Nan was conquered by Chiang Mai under Tilokaraj.

3. The third section is a collection of miscellaneous episodes in Lanna history and many of new informations are contained in this section.

* **The Nan Chronicle.** Prasert Churatana Tran. Edited by Wyatt, David K. Ithaca : Southeast Asia Program, 1966

In transcribing this document into standard Thai scripts, the contents of the text are rearranged into three sections as mentioned above for the sake of readability.

There are some obvious mistakes in the recension and in such cases explication or texts from other recensions are provided in footnotes to call the attention of readers and for comparison.

คำนำ

พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒)

หนังสือ พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด เป็นงานวิจัยเอกสาร จัดพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๙ ในชุดประชุมพงศาวดารฉบับราชบุรุษ ภาคที่ ๒ สำนักพิมพ์อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) โดยมี ศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ เป็นบรรณาธิการ หนังสือออกจำหน่าย พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งจำหน่ายหมดไปนานแล้ว

การตีพิมพ์ครั้งที่ ๒ เกิดจากการดำริของพันเอกพงศ์ศิริ พงศอาริยะมงคล ที่เห็นคุณค่าของหนังสือ เป็นผู้สนับสนุนการพิมพ์หลัก การพิมพ์ในครั้งนี้ ได้เพิ่มบทคัดย่อภาษาไทย ทำให้งานสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณ นางสาวสิริศม์ อ่องสกุล ที่ช่วยแปลบทคัดย่อจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย

ขอขอบคุณอาจารย์อรพิน สร้อยญาณะ ที่ช่วยพิมพ์ต้นฉบับ ขอขอบคุณ อาจารย์ประพันธ์ ศิริมณี ที่ช่วยพิสูจน์อักษรหลายครั้ง ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล ช่วยออกแบบปกหนังสือ

สุดท้ายขอขอบคุณรองศาสตราจารย์สมโชติ อ่องสกุล ที่ช่วยประสานงานกับผู้สนับสนุนการพิมพ์

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สรัสวดี อ่องสกุล

ศูนย์ล้านนาศึกษา

ภาควิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำนำของผู้ปริวรรต

(ฉบับพิมพ์ครั้งแรก)

คัมภีร์ใบลานเรื่อง พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่ให้ข้อมูลใหม่อันมีคุณค่าต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา โดยเฉพาะประวัติความเป็นมาของเมืองน่านยังไม่มีคำค้นคว้ากันอย่างกว้างขวาง การปริวรรตครั้งนี้จึงเริ่มเปิดองค์ความรู้ล้านนาด้านตะวันออกให้แพร่หลายออกไป

องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ล้านนามีอยู่มากมายในคัมภีร์ใบลานและพบบ้างซึ่งมีการจารไว้บนแผ่นผูก แต่คนรุ่นหลังที่สามารถอ่านและปริวรรตอักษรพื้นเมืองได้มีน้อยลง ความรู้ที่อยู่ในคัมภีร์ใบลานจึงถูกเก็บไว้อย่างน่าเสียดาย การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมล้านนาจำเป็นต้องมีความสามารถทางภาษาล้านนาเป็นพื้นฐาน ด้วยเหตุผลนี้ สถาบันการศึกษาในภาคเหนือสมควรส่งเสริมให้มีการศึกษาอักษรธรรมล้านนา และควรส่งเสริมการเผยแพร่ผลงานด้านนี้

การศึกษาค้นคว้า “พื้นเมืองน่าน” ได้รับการอนุเคราะห์จากสถาบันและส่วนบุคคลหลายฝ่าย ผู้เขียนขอขอบคุณ

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้บริการค้นคว้าเอกสารคัมภีร์ใบลานจากไมโครฟิล์ม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สนับสนุนงบประมาณเบื้องต้นเพื่อจัดทำต้นฉบับ และขอขอบคุณผู้จัดพิมพ์ที่กล้าหาญพิมพ์งานปริวรรตโดยมุ่งส่งเสริมงานวิชาการอย่างจริงจัง

พระครูนนทสาร เจ้าอาวาสวัดพระเกิด กรุณานำคัมภีร์จากวัดมาให้ถึง เชียงใหม่ และให้ยืมหลายปี ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ผู้เชี่ยวชาญ การคำนวณวันหนไทยและวันทางจันทรคติเป็นวันตามสุริยคติ กรุณาตรวจสอบ ศักราชและคำนวณศักราชจากปีนักษัตร ทำให้งานสมบูรณ์มากขึ้น หนานศรีเลา เกษพรหม ผู้เชี่ยวชาญด้านอักษรธรรมล้านนา แห่งคลังข้อมูลจารึกล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กรุณาอ่านงานปริวรรตอย่างละเอียด ผู้ช่วยศาสตราจารย์บำเพ็ญ ระวิน ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้เชี่ยวชาญอักษรธรรมล้านนา ภาษาบาลี กรุณาปริวรรต และถอดความในส่วนภาษาบาลี และอ่านงานปริวรรตทั้งหมดอย่างละเอียด ทั้งสองท่านดังกล่าวมีน้ำใจยิ่ง ความเห็นของท่านมีประโยชน์มาก ท่านผู้หญิง วรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา กรุณาหาหนังสือเก่าที่หายากและให้กำลังใจ เสมอมา

อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ เป็นผู้ส่งเสริมผู้เขียนให้ศึกษาคัมภีร์ใบลาน อักษรธรรมล้านนา จนสามารถทำงานปริวรรตได้สำเร็จ กรุณาวิจารณ์บทนำ งานชิ้นนี้ โดยให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ซึ่งผู้เขียนได้พยายามแก้ไข เท่าที่จะทำได้ ข้อบกพร่องถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนเพียงผู้เดียว นอกจากนั้น อาจารย์นิธียังกรุณาเขียนบทย่อเป็นภาษาอังกฤษให้ด้วย หากปราศจากการสนับสนุนของท่านแล้ว ผลงานชิ้นนี้คงไม่สมบูรณ์ และมีได้ พิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณชนเช่นนี้ ความดีของผลงานชิ้นนี้จึงขอมอบแด่ อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ ด้วยความเคารพยิ่ง

บทคัดย่อ.....	ก
SYNOPSIS	ค
คำนำ พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒)	ฉ
คำนำของผู้ปริวรรต (ฉบับพิมพ์ครั้งแรก)	ช
บทนำ	
บทวิเคราะห์พื้นเมืองน่าน	๑
ประวัติศาสตร์นิพนธ์ “น่าน”	๓
วิเคราะห์ “พื้นเมืองน่าน” ฉบับวัดพระเกิด	๔
หลักการปริวรรต.....	๒๒
พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด	
ภาคปริวรรต	
ตอน ๑ ตำนานพระธาตุแช่แห้ง : ตำนานฝ่ายวัด	๒๕
พระพุทธเจ้าทำนาย	๒๖
พระญาครานเมืองได้พระธาตุมาจากสุโขทัย.....	๓๓
พระญาครานเมืองสร้างพระเจดีย์กวมพระธาตุแช่แห้ง	๓๓
พระญาครานเมืองสร้างเวียงแช่แห้ง	๓๔
พระญาผากองสร้างเวียงน่าน	๓๔
ท้าวเมืองแพร่ยึดครองเมืองน่าน.....	๓๕
เชื้อสายราชวงศ์ภูคาครองเมืองน่านต่อไป.....	๓๖

พระเจ้าติโลกราชยึดครองเมืองน่าน	๓๘
ลั่นเชื้อสายราชวงศ์สุทนต์	๓๘
ท้าวขาก่านสร้างเจดีย์พระธาตุแช่แห้ง	๓๙
ลำดับขุนกินเมืองน่าน	๔๑
เมืองน่านในสมัยพม่าปกครอง	๔๓
เมืองน่านร้าง	๕๔
เมืองน่านในฐานะเมืองประเทศราชของกรุงเทพฯ	๕๕
(เจ้าอัครวรปัญญาครองเมืองน่าน)	
บูรณะวัดพระธาตุแช่แห้ง	๕๖
ไพร่เมืองยอม แดกพ่ายเข้าเมืองน่าน	๕๘
ฟื้นฟูเมืองน่าน	๕๘
สร้างเวียงบ้านพ้อปากน้ำสา	๖๐
แปลงฝ่าย	๖๐
สร้างเหมือง-ฝ่ายสมุน	๖๒
ตั้งเมืองน่าน	๖๒
เมืองน่านร่วมสงครามขับไล่พม่าออกจากเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๓๔๗	๖๓
เมืองน่านยกทัพไปสืบสองพันนา	๖๔
สิ่งของพระราชทานแก่หัวเมือง	๖๕
ขยายกำแพงวัดพระธาตุแช่แห้ง	๖๕
สร้างบันไดนาควัดพระธาตุแช่แห้ง	๖๖
พบพระธาตุ	๖๖
ถวายพระธาตุ	๖๗
เจ้าอัครวรปัญญา อนิจจะ	๖๘
เจ้าสมุนเทวราชครองเมืองน่าน	๖๘
กวาดครัวเมืองลำเมืองพง เมืองหลวงสุโขทัยเชียงใหม่	๖๙

สร้างเหมือง-ฝาย	๗๐
ย้ายเมืองน่าน	๗๒
สร้างเวียง	๗๒
ตั้งชื่อขุนนาง.....	๗๓
ปลูกเสามิ่งเมือง.....	๗๓
ท้าวพระธาตุภูเพียงแช่แห้ง	๗๔
สร้างฝาย	๗๔
แต่งตั้งสังฆราชเมืองน่าน	๗๕
ตอน ๒ พื้นเมืองน่าน : ดำเนินฝายเมือง.....	๗๗
ราชวงศ์ภูคาสร้างเมืองปัว.....	๗๘
ฤๅษีสร้างเมืองปัวให้ขุนฟอง.....	๗๙
พระญำเมืองยัตครองเมืองปัว	๘๑
กำเนิดท้าวผานอง.....	๘๑
ท้าวผานอง หรือ เจ้าไล่ กินเมืองปลาต	๘๒
นางอ้วสมิ และราชบุตรอามป้อมกินเมืองปัว	๘๓
พระญำเมืองมาตคึกเมืองปัว ด้วยเคียดนางอ้วสมิ และเจ้าไล่	๘๓
พระญาผานองครองเมืองปัว.....	๘๔
พระญาครานเมืองสร้างเวียงแช่แห้ง	๘๔
พระญาผากองสร้างเวียงน่าน	๘๕
ท้าวเมืองแพรียัตครองเมืองน่าน.....	๘๖
เชื้อสายราชวงศ์ภูคาครองเมืองน่านต่อไป.....	๘๖
พระเป็นเจ้าติโลกราชยัตเมืองน่าน	๘๗
ลั่นเชื้อสายราชวงศ์ภูคา	๘๗
ลำดับขุนกินเมืองน่าน	๘๗

ตอน ๓ ตำนานปถิณกล้านนา : ตำนานฝ่ายเมือง	๙๑
๑. ตำนานตั้งเมืองขวาง	๙๒
๒. ลำดับชั้ตติยวงสา ราชวงศ์ภูคา.....	๙๓
๓. อารักษ์พระญาพั้ว	๙๓
๔. ตำนานนางเกลือ	๙๔
๕. เครื่องแก้มพระญาอารักษ์เจ้า	๙๕
๖. ลำดับกษัตริย์ราชวงศ์มังราย.....	๙๗
๖.๑ กำเนิดลาวจงปฐมกษัตริย์	๙๗
๖.๒ พระญามังรายสร้างเวียงเชียงใหม่	๙๘
๖.๓ สมัยล้านนาเสื่อม.....	๑๐๐
๖.๔ พ้ามังทรยี่ดครองเชียงใหม่	๑๐๑
๗. ลำดับผู้ครองเมืองน่าน สมัยพม่าปกครอง.....	๑๐๓
๘. ตำนานติดส่วยหื้อ	๑๐๕
๙. ตำนานหื้อมาตคึก พ่ายด้วยอนุภาวะแห่งอารักษ์เมือง.....	๑๐๘
๑๐. อุบายให้หายเคราะห์เมืองได้.....	๑๑๐
๑๑. ตำนานแกวมาตคึก พ่ายด้วยอนุภาวะแห่งอารักษ์เมือง.....	๑๑๒
๑๒. เหตุร้ายปลายราชวงศ์มังราย	๑๑๔
๑๓. ปกมิ่งเมือง.....	๑๑๕
ศัพทานุกรม.....	๑๒๑
บรรณานุกรม	๑๒๗
ดัชนีค้นคำ.....	๑๓๑
ผู้เขียน.....	๑๔๙
ภาคผนวก	๑๕๑

บทนำ

บทวิเคราะห์พื้นเมืองน่าน

คัมภีร์ใบลานเรื่อง พื้นเมืองน่าน เขียนด้วยอักษรธรรมล้านนา (ตัวเมือง) จำนวน ๑ ผูก มี ๑๘๒ หน้าลาน เป็นของวัดพระเกิด ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ขอยืมต้นฉบับมาถ่ายไมโครฟิล์มโดยให้ชื่อว่า “ประวัติตั้งเมืองน่าน” รหัสไมโครฟิล์ม 82.107.05.045-045 เหตุที่ตั้งชื่อว่า ประวัติตั้งเมืองน่าน ก็เพราะใบลานหน้าที่ ๑ เนื้อความกล่าวถึงการตั้งเมืองน่าน ในปี พ.ศ. ๑๙๑๑ จึงถูกนำมาเป็นชื่อเรื่อง แท้จริงแล้วผู้คัดลอกคัมภีร์ฉบับนี้ได้คัดลอกตำนานต่างๆ ไว้หลายเรื่องโดยปะปนกัน และได้เรียงตามลำดับเหตุการณ์ ดังนั้น การนำเฉพาะเนื้อความหน้าแรกมาเป็นชื่อเรื่องจึงไม่ตรงกับเนื้อหาทั้งหมด

เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมด ๑๘๒ ลานแล้วพบว่า มีลักษณะเป็น “พื้น” หรือ “ตำนาน” พื้นเป็นภาษาล้านนา ใช้กันมาแต่โบราณ หมายถึงประวัติความเป็นมา ส่วนคำว่า ตำนาน เป็นภาษาขอม ในปัจจุบันมีบางท่านใช้ควบกันไป เช่น ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ สำหรับคัมภีร์ผูกนี้ขอเรียกว่า “พื้นเมืองน่าน” หมายถึง เรื่องราว ความเป็นมาของเมืองน่าน

การนำคัมภีร์ใบลานมาปริวรรตเผยแพร่มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อสืบค้นหลักฐานใหม่ การทำงานมีเกณฑ์การเลือกต้นฉบับดังนี้

๑. หลักฐานใหม่ เนื้อหาภายในคัมภีร์นั้นจะต้องมีข้อมูลใหม่ที่มีประโยชน์ต่อวงวิชาการ

๒. ความน่าเชื่อถือของหลักฐาน พิจารณาจากอายุและการตรวจสอบกับหลักฐานอื่น ๆ

ภายใต้แนวคิดดังกล่าว การทำงานได้ใช้วิธีสำรวจหลักฐานโดยอ่านตำนานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองน่านทั้งหมด เช่น ตำนานพระธาตุแช่แห้งฉบับต่างๆ, พื้นวงศาเจ้าตนสวยสมบัติในเมืองปัวและเมืองน่าน, พงศาวดารล้านนา, ประวัติเมืองน่าน เป็นต้น รวมทั้งเอกสารเกี่ยวกับน่านที่ใช้ชื่ออื่นด้วย การอ่านสำรวจนี้อาศัยอ่านจากไมโครฟิล์มซึ่งสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถ่ายเก็บไว้ เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับน่านมีสิบกว่าฉบับ การอ่านสำรวจต้นฉบับมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบฉบับต่างๆ อย่างกว้างขวาง หลังจากนั้นจึงจัดกลุ่มตำนานแต่ละประเภท และในที่สุดก็จะพบว่าตำนานฉบับใดให้ข้อมูลใหม่ที่มีคุณค่าสูงสุด

หลังจากที่สำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมด (เท่าที่มีในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ก็พบว่า พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด เป็นเอกสารสำคัญที่น่าสนใจ ๓ ประการ คือ ประการแรก การให้ข้อมูลใหม่ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา (รายละเอียดจะกล่าวต่อไป) ประการที่ ๒ คัมภีร์ฉบับนี้ถูกใช้เป็นหลักฐานในการเขียนราชวงศ์พงศาวดารเมืองน่าน ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๐ (ต่อไปย่อ ปชด.) ซึ่งเป็นหนังสือที่ใช้เป็นหลักในการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองน่านตลอดมา ประการที่ ๓ คัมภีร์ฉบับนี้จารประมาณ พ.ศ. ๒๓๖๔ เมื่อเทียบกับฉบับอื่นแล้วนับว่ามีอายุสูงมาก

ประวัติศาสตร์นิพนธ์ “น่าน”

ผลงานที่นิพนธ์ไว้ในคัมภีร์ใบลานและพับสาเกี่ยวกับเมืองน่านเท่าที่ได้
อ่านจากไมโครฟิล์ม เมื่อวิเคราะห์โครงเรื่อง วัตถุประสงค์ และเนื้อหา แบ่งได้
๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ตำนานพระธาตุ และกลุ่มสอง ตำนานเมืองหรือพื้น

กลุ่มแรก ตำนานพระธาตุแช่แห้ง วัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเสนอ
ความเป็นมาของพระธาตุแช่แห้ง ประกอบกับเรื่องราวของบ้านเมือง ตำนาน
พระธาตุแช่แห้งมีการคัดลอกกันหลายฉบับ ข้อความจึงคลาดเคลื่อนกันไปบ้าง
อย่างไรก็ตาม โครงเรื่องหลักซึ่งนิยมคัดลอกกันแพร่หลายมาก ได้แก่
ตำนานพระธาตุเจ้าฟู่เพียง ฉบับวัดแช่พลาง ตำบลท่านาว อำเภอเมือง
จังหวัดน่าน รหัสไมโครฟิล์ม สถาบันวิจัยสังคม 82.108.0IL.010-010 จำนวน
๑ ผูก มี ๓๕ หน้าลาน (ย่อ ขพ.) เนื้อความกล่าวถึง พระพุทธเจ้าเสด็จมาที่
ภูเพียงแช่แห้ง มีพุทธทำนาย ต่อมาเริ่มกล่าวถึงประวัติพระธาตุแช่แห้งว่า
พระญาครานเมืองได้พระธาตุมาจากสุโขทัยจึงสร้างเจดีย์กรมพระธาตุแช่แห้ง
กล่าวถึงความเป็นมาของเมืองน่าน ควบคู่ไปกับประวัติการสร้างและบูรณะ
วัดพระธาตุแช่แห้ง เนื้อความจบลงในช่วง พ.ศ. ๒๒๕๐ โครงเรื่องนี้เหมือนกับ
ฉบับวัดพระเกิดในเล่มนี้ ตั้งแต่หน้า ๑-๑๗ ต่างกันเพียงรายละเอียดเท่านั้น

ขนาดเนื้อความเท่ากับฉบับวัดแช่พลาง พบว่าได้แก่ ตำนานพระธาตุแช่แห้ง
ฉบับวัดพระธาตุแช่แห้ง ตำนานม่วงตีด อำเภอเมือง จังหวัดน่าน รหัสไมโครฟิล์ม
สถาบันวิจัยสังคม 82.108.0IL.006-006 จำนวน ๑ ผูก มี ๖๐ หน้าลาน
(ย่อ พธ.) บันทึกท้ายเรื่อง “พุทธศักราชได้ ๒๔๖๗ จุลศักราชได้ ๑๒๘๖ ตัว
ปีกาบไฉ้ เดือน ๑๑ ออก ๑๑ ค่ำ แล้วแล” และ “ตำนานพระธาตุแช่แห้ง
เมืองน่าน” ใน ประชุมตำนานพระธาตุภาคที่ ๒ (หน้า ๖๗-๙๒) ฉบับหลัง
ได้มีการปริวรรตเป็นภาษาไทยกลางแล้ว ต้นฉบับตัวเมืองมาจากเขียนราย
คัดลอกบริบูรณ์ จ.ศ. ๑๒๖๒ (พ.ศ. ๒๔๔๓)